

Judaic Studies

Shnayer Z. Leiman

**THE ADVENTURE
OF THE
MAHARAL OF PRAGUE
IN
LONDON**

No. 3

Summer 2004

לזכר נשמת

אדוני אבי מורי ורבי

הרב ר' **יצחק צבי** ב"ר **יהושע** ליימן

נפטר יום כ"ו שבט תש"ס לפ"ק

תנצב"ה

Judaic Studies is dedicated to the serious study of Jewish history, literature, and thought as they relate to traditional Judaism. It seeks to encourage the study and stimulate the discussion of the full spectrum of Jewish teaching, whether from the biblical, talmudic, medieval, or modern periods. Its only *a priori* commitment is to a teaching aptly expressed by the rabbis of yore: חותמו של הקב"ה אמת.

Judaic Studies

Shnayer Z. Leiman

**THE ADVENTURE
OF THE
MAHARAL OF PRAGUE
IN
LONDON:**

R. Yudel Rosenberg and the Golem of Prague

The Adventure of the Maharal of Prague in London: R. Yudel Rosenberg and the Golem of Prague was originally delivered as the Fourth Annual Lecture of the Victor J. Selmanowitz Chair of Jewish History at the Graduate School of Jewish Studies, Touro College, on May 19, 1999, and it appeared in *Tradition* 36:1 (2002), pp. 26–58. It is printed here with the kind permission of the Touro Graduate School of Jewish Studies and the editors of *Tradition*.

Copyright © 2004

by

S.Z. Leiman

Kew Gardens Hills, New York

I. Prologue

Several years ago, a book dealer's catalogue with the following entry crossed my desk:¹

Leah Rosenberg, *The Errand Runner: Reflections of a Rabbi's Daughter* (Mordecai Richler's mother). Toronto: Wiley, 1981. 149 pp., illustr., \$6.

Clearly, the enterprising book dealer inserted the parenthetical note – identifying the author as Mordecai Richler's mother – in order to attract the attention of potential buyers. As the title makes clear, however, the author preferred to identify herself as her father's daughter, i.e., as the daughter of R. Yudel Rosenberg (1859-1935), rather than as her son's mother. A perusal of the book's content, which offers a vivid, sympathetic, and extensive portrait of R. Yudel while barely mentioning Mordecai Richler, underscores the irony of the catalogue entry.

The *Encyclopaedia Judaica* contains a 250 word entry devoted to Mordecai Richler.² There is no entry on his grandfather, R. Yudel Rosenberg.³

¹ S. Matlofsky, Bookseller, *Judaica Booklist* 105, May 1988, item 295.

² *Encyclopaedia Judaica*, Jerusalem, 1971, vol. 14, col. 159.

³ Nor has the omission been rectified in the supplementary volumes. See, e.g., the various *Encyclopaedia Judaica Year Books* and cf. the 1973-82 and the 1983-92 *Encyclopaedia Judaica Decennial Books*.

II. Introduction

In his *הסיפור החסידי*,⁴ Joseph Dan writes:

Without doubt, R. Yudel Rosenberg was one of the most prolific, creative, and startling personalities of our literature in recent generations. So long as his writings are not properly investigated, we will not be able to fathom the lines of inner development of modern Hebrew literature. Sadly, little has been written about this unusual personality, and little is known about him. . . . In his writings, and in what has been said about him, it is difficult to find the slightest flaw in his character. Doubtless, he was a devoted Jew, loyal to the Torah, and to its ethical teachings and commandments. His personal integrity, however, did not necessarily carry over to his literary works, in the sense that we apply "integrity" to literature today. Many of his literary works, bearing his name, can only be labelled forgeries. Thus, for example, he published a book entitled *חכמת מהר"ל*, which describes a disputation between the Maharal and a priest named Johann Sylvester regarding the principles of the Jewish faith. Several of the letters ascribed to the Maharal in this volume reflect an attempt by Rosenberg to rely on the authentic material from the Maharal corpus. But, for the most part, Rosenberg did not attempt to do this in a serious manner. He uses the language of his time, and his own personal style of writing. The forgery is blatant. . . . If, however, we consider R. Yudel a forger with regard to historical texts, it is quite another matter with regard to belles-lettres. Here he must be viewed as creative, original, and prolific without peer.

⁴Joseph Dan, *הסיפור החסידי*, Jerusalem, 1975, pp. 220-221. Cf. his "לתולדותיה של ספרות השבחים" in *מחקרי ירושלים בפולקלור* 1(1981), pp. 85-86.

It seems that Rosenberg viewed himself as a descendant of the Maharal of Prague. He devoted the best of his work to this figure. This found expression especially in his major contribution to belles-lettres, the *נפלאות מהר"ל*, a collection of popular legends connected to the Maharal of Prague, most of them imaginary. This book was widely distributed and was profoundly influential because of its many tales about the Golem allegedly created by the Maharal. . . . Due to Rosenberg's tales, Maharal's rich intellectual and literary legacy was mostly eclipsed. This great thinker is now known primarily as the creator of the Golem. It is difficult to find a parallel in the present century, whether in Hebrew or worldwide literature, of a book that has so captivated the popular imagination. Every child knows about the Golem of the Maharal. But very few know about the Maharal's authentic literary contribution. Rosenberg is largely responsible for this [skewed image of the Maharal].

Dan's account emphasizes the profound significance of R. Yudel's contribution, even as it laments the lack of scholarly attention R. Yudel has been accorded to date. Precisely because of this lack of scholarly attention, Dan's analysis itself is flawed. Thus, for example, Dan indicates that R. Yudel published a book entitled *חכמת מהר"ל*, which Dan then labels a "blatant forgery." R. Yudel never claimed to be, nor is it likely that he was, the author or editor of *חכמת מהר"ל*.⁵ Dan suggests

⁵ *חכמת מהר"ל*, Piotrkow, 1911, appeared anonymously in Hebrew and Yiddish editions which differ slightly from each other. Although the work is clearly dependent upon R. Yudel's *נפלאות מהר"ל*, Piotrkow, 1909 (*חכמת מהר"ל* assumes that a debate took place between Cardinal Johann Sylvester of Prague and the Maharal – a fact known only from *נפלאות מהר"ל*), it does not appear to have been authored by R. Yudel. R. Yudel did not ordinarily shy away from claiming authorship or

that R. Yudel may have considered himself to be a descendant of the Maharal, hence his literary obsession with the Maharal.

editorship of works he published. His name appears prominently on the title pages of the first editions of the works he published (see, e.g., Appendix, pp. 33, 35, and 37). Moreover, he often listed the titles of his earlier works on the title pages of his later works. See, e.g., R. Yudel's *מאור החשמל*, Montreal, 1924, where he lists 11 of his previous publications and 2 of his unpublished manuscripts (awaiting publication) on the title page. He was especially proud of his Maharal literary corpus (הגדה של פסח עם פירוש מהר"ל מפראג; נפלאות מהר"ל; חשן המשפט של הכהן הגדול); his name is prominently displayed on the title page of each work of the corpus. *חכמת מהר"ל*, having appeared anonymously, does not conform to this pattern (see Appendix, pp. 40 and 41). Moreover, nowhere does R. Yudel list *חכמת מהר"ל* as one of his works. Significant too is the fact that R. Yudel's *נפלאות מהר"ל*, pp. 6-11, provides a detailed summary of the content of the alleged debates held between Cardinal Johann Sylvester of Prague and the Maharal. Yet *חכמת מהר"ל*, which purports to present the full text of the same debates, does not address 4 out of 5 of the key issues summarized by R. Yudel in *נפלאות מהר"ל*! Also, a close reading of *חכמת מהר"ל* (essentially a series of theological discourses based upon genuine passages from the Talmud and the writings of the Maharal) sets it quite apart, both in content and style, from the other members of R. Yudel's Maharal corpus.

It would appear that the author (at the very least: editor) of *חכמת מהר"ל* was Dovberish Tursh (ca. 1863-1935). This is obvious from several passages in the Hebrew version of *חכמת מהר"ל*, where the text – using the first person Hebrew – refers the reader to passages from previous works by Tursh. Thus, e.g., *חכמת מהר"ל*, p. 37, reads: כאשר מערת המכפלה, the reference being to Tursh's *מערת המכפלה*, Warsaw, 1886. Again, *חכמת מהר"ל*, p. 58, reads: כאשר ידובר בזה, the reference being to Tursh's *מאזני צדק*, Warsaw, 1895. Note too that Tursh's name appears in Russian on the title pages of the first editions of *חכמת מהר"ל* (personal communication from Professor Ira Robinson, dated October 26, 1988; see, e.g., Appendix, p. 40). On Tursh, see לעקסיקאן פון דער נייער יידישער ליטעראטור, New York, 1961, vol. 4, cols. 62-63; and G. Kressel, לקסיקון הספרות העברית, Tel Aviv,

In fact, R. Yudel claimed descent from a variety of leading Jewish authorities, ranging from R. Judah Hasid (d. 1217) to R. Yaakov Koppel of Mezhirech (d. 1740) and R. Meir of Apta (d. 1831).⁶ He never claimed descent from the Maharal of Prague, despite ample opportunity to do so.⁷

Given the confusion that abounds regarding almost every aspect of R. Yudel's life, ranging from the date of his birth⁸ to the date of his death⁹ – and including all that happened in between – we shall attempt to make a contribution, however modest, toward an intellectual portrait of R. Yudel. We shall focus primarily on R. Yudel's Maharal corpus.

III. חשן המשפט של הכהן הגדול

R. Yudel's Maharal corpus consists of the following works:

1. הגדה של פסח עם פירוש ומנהגי הגאון קדוש עליון מהר"ל מפראג, Warsaw, 1905.
2. נפלאות מהר"ל, Piotrkow, 1909.
3. חשן המשפט של הכהן הגדול, Piotrkow, 1913.

1967, vol. 2, cols. 18-19. Both reference works ascribe חכמת מהר"ל to Tursh. Cf. C. B. Friedberg, בית עקד ספרים, Tel Aviv, 1951, vol. 2, p. 372.

⁶ See, e.g., the title page to R. Yudel's קריאה קדושה, New York, 1919. Cf. B. Z. Eisenstadt, דורות האחרונים (ספר ראשון), New York, 1914, columns 319-320.

⁷ See especially, נפלאות מהר"ל, p. 76, where R. Yudel lists the Maharal's immediate descendants. R. Yudel makes no attempt to plug in to any specific line.

⁸ Z. Rejzen, לעקסיקאן פון דער יידישער ליטעראטור, Vilna, 1929, vol. 4, col. 114, lists 1865 as the year R. Yudel was born; most other sources list 1860. The correct date of birth is November 8, 1859.

⁹ Kressel, *op. cit.*, vol. 2, col. 841, lists R. Yudel's date of death as October 12, 1936. The correct date is October 23, 1935.

In common, the title pages of these books indicate that they were published by R. Yudel Rosenberg and were based upon authentic manuscripts from the Royal Library in Metz.¹⁰ At this point of our investigation, we will focus on the least known member of R. Yudel's Maharal corpus, the *חשן משפט של הכהן הגדול*.

In 1913, the very year that he would leave his native Poland for Canada, R. Yudel published an astonishing tale in a booklet entitled *חשן המשפט של הכהן הגדול*.¹¹ It consisted of two

¹⁰ See below, Appendix, pp. 32-37, where the title pages, together with the additional pages that refer specifically to the Royal Library in Metz, are reproduced. In *גורל העשיריות*, Warsaw, 1904, a work ostensibly edited by R. Yudel's son, Meir Joshua Rosenberg, R. Yudel and the Royal Library in Metz are mentioned together for the first time (Appendix, pages 38-39). The only other reference to the Royal Library appears in the introduction to the Yiddish version of *חכמה מהר"ל* (see above, note 5), Piotrkow, 1911 (Appendix, p. 42).

¹¹ The bibliographical history of *חשן המשפט של הכהן הגדול* is not without interest. For starters, the Hebrew edition is not listed in C.B. Friedberg, *בית עקד ספרים*, Tel Aviv, 1951, 4 vols. A Yiddish version, *דער מהר"ל מפראג מיט דעם חשן המשפט פון כהן גדול*, Lodz, no date, was probably published the same year as the Hebrew edition; the title page notes that R. Yudel "resides in Lodz." Copies of the first editions of *חשן המשפט* are not easy to obtain. Many of the great Judaica collections in Jerusalem, New York, Cincinnati, and Cambridge (Mass.) do not own copies. This highlights another problem plaguing R. Yudel Rosenberg scholarship: no library seems to own a complete set of R. Yudel's publications. Since it is essential that the Hebrew and Yiddish versions be compared to each other, and that first editions be compared to later editions, only the diligent and itinerant scholar is likely to advance discussion.

Other editions of *חשן המשפט* are: Jerusalem, 1951, and New York, 1985 (the latter being a photographic reproduction of the Piotrkow edition). Taking its cue from the first Hebrew edition, the second Hebrew edition is not listed in M. Moria, *בית עקד ספרים החדש*, Safed, 1974-77, 7 vols. *חשן המשפט* has also appeared in a variety of Yiddish

separate accounts of an event that purportedly occurred in London in 1590¹² and involved the Maharal of Prague.

According to R. Yudel, the first account was drawn from a long forgotten Hebrew manuscript that had been gathering dust on the shelves of the "Royal Library in Metz." R. Yudel prepared the publication copy of the account by personally copying it out "letter by letter" from the original manuscript. The manuscript was an autograph copy of R. Manoah Hendel's (d. 1612)¹³ כלי המקדש, a treatise devoted to the various utensils that had been in use in the Temple service in

and English versions. In common, none of these versions mentions R. Yudel; in some versions, the story is ascribed to a new author/editor. Minor changes in the plot, characters' names, and place names are commonplace. See, e.g., S.A. Hirshkovits, ed., די "גניבה אין בריטישען מוזעאום פון מהר"ל מפראג" Bnei Brak, no date; Anonymous, "7(1948) שמועסין מיט קינדער און יוגנד in די געהיימניס פון חושן משפט" n. 1, pp. 4-6, n. 2, pp. 6-9, n. 3, pp. 8-10, n. 6, pp. 7-9; Israel Cohen, "The Choshen Mishpat: The Secret of the British Museum," *Haderech* 2(1953-54), n. 7, pp. 13-15, n. 8, pp. 7-9, n. 9, pp. 8-10, n. 10, pp. 9-12, n. 11, pp. 7-11 (reissued in *Haderech*, London, 1973 and 1979); Anonymous, "The Mystery of the Twelve Stones," *Talks and Tales* 18(1959), n. 215, pp. 6-9, n. 216, pp. 6-8, n. 217, pp. 8-11, n. 219, pp. 6-8, n. 220, pp. 9-11 (reissued in: D. Grossman, ed., *Leader's Guide: Shemot* [published by Agudath Israel of America], New York, 1986, pp. 196-208. G. Winkler's *The Sacred Stones: The Return of the Golem*, New York, 1991, is an original and imaginative novel based in part on R. Yudel's חושן המשפט.

¹²The date 1590 was not arrived at arbitrarily. According to נפלאות מהר"ל the Golem was created in 1580 (p. 13) and destroyed in 1590 (p. 69), at which point the narrative portion of נפלאות מהר"ל comes to a close. חושן המשפט picks up precisely where נפלאות מהר"ל left off.

¹³On R. Manoah Hendel, see *The Jewish Encyclopaedia*, New York, 1912, vol. 8, p. 296. For a list of his published and unpublished writings, see his introduction to מנות הלבבות, a commentary on Bahya Ibn Paquda's חובות הלבבות, Sulzbach, 1691 (also available in: S. Asaf, מקורות לתולדות החנוך בישראל, Tel Aviv, 1954, vol. 1, pp. 41-43).

Jerusalem. In his discussion of the whereabouts of the utensils that had survived the destruction of the Temple, R. Manoah Hendel incorporated a story he had heard personally from his teacher, the Maharal. Indeed, the Maharal had ordained that the story be recorded for all generations.

Briefly told, the Maharal related how in 1590 he learned that the twelve precious stones of the Jewish High Priest's breastplate (חֶשֶׁן הַמִּשְׁפָּט) – which had survived the destruction of the Second Temple and ultimately made its way to England – had been stolen from the Belmore Street Museum in London. The Maharal immediately left for London where, by posing as a wealthy collector of antiquities, he managed to make contact with a certain Captain Wilson, who was both a charlatan and a thief. Wilson had ingratiated himself with a former curator of the Belmore Street Museum, Professor Andreas. Through Andreas, an innocent victim of Wilson's intrigues, Wilson gained entry to the museum's inner vaults and succeeded in pirating away the twelve precious stones. The actual theft took place after a new curator had been appointed: Professor Edward Mortimer. After the Maharal and Wilson had settled on a rather steep purchase price, the Maharal sought and obtained a two week reprieve, ostensibly in order to raise the agreed-upon exorbitant sum of money. In fact, the Maharal used the two week period to wreak havoc with Wilson's personal life by means of a series of miraculous interventions into Wilson's daily routine. By the end of the two week period, Wilson was a broken man who repented and was only too happy to rid himself of the precious stones at no cost to the Maharal. At the advice of the Maharal, Wilson confessed the crime to Andreas, handed him the precious stones, and requested that they be restored to the Belmore Street Museum in a manner that would not incriminate him (i.e., Wilson). So ends the first account, i.e., the account of the Maharal as recorded in R. Manoah Hendel's כְּלֵי הַמִּקְדָּשׁ, which, however, provides no details as to whether or how Andreas

managed to restore the jewels without implicating either Wilson or himself. This would be the task of the second account, appended by R. Yudel to the first account.

According to R. Yudel, the second account was drawn from the memoirs of Professor Edward Mortimer, noted archaeologist and Curator of the Belmore Street Museum in London. Mortimer, successor to Andreas as Curator, served in that capacity when the jewels were stolen and, later, when they were returned. The account, written originally in English, became widely known through the efforts of an English publicist, and eventually appeared in print in Russian translation. R. Yudel assures his readers that his Hebrew version is a “verbatim” rendering of the Russian translation. The second account is brief; it simply corroborates the first account and provides a happy ending, tying together the various loose ends that remained from the first account. In order to underscore the veracity of the accounts, R. Yudel appended a personal letter (addressed to him and dated April 1, 1913) from a Jewish scholar in London who testifies, among other things, that he is aware that the Jewish High Priest’s breastplate is still in England and that he has seen the original English version of Professor Edward Mortimer’s account of the theft and eventual return of the jewels.

Despite R. Yudel’s efforts at verisimilitude, both accounts are imaginary and have no basis in fact. There never was a Royal Library in Metz; R. Manoah Hendel did not author a work entitled *כלי המקדש*; there was no Belmore Street Museum in London in 1590 or at any other time; and the Jewish scholar’s letter appended to the accounts is a literary hoax.

More importantly, R. Yudel lifted virtually the entire plot, including the very names of its leading characters (Captain Wilson, Professor Andreas, and Curator Mortimer) from Sir Arthur Conan Doyle’s short story entitled *The Jew’s Breastplate*. First published in *Strand Magazine* in 1899, it appeared

in book form in 1908.¹⁴ Shortly thereafter it appeared in Russian translation,¹⁵ and R. Yudel – who was fluent in Russian¹⁶ – appropriated it for his Maharal corpus.¹⁷ If done

¹⁴See R.L. Green and J.M. Gibson, *A Bibliography of A. Conan Doyle*, Oxford, 1983, pp. 149-151.

¹⁵A. Conan Doyle's short stories were regularly translated into Russian, almost as soon as they appeared in print in England. See, e.g., R.B. De Waal, *The World Bibliography of Sherlock Holmes and Dr. Watson*, Boston, 1974, pp. 79-83. Thus, for example, a Russian edition of Conan Doyle's collected works appeared in Moscow, 1904. Most New York libraries do not own complete sets of Conan Doyle's writings in English, much less so in Russian. Thus, I could not locate the earliest edition of *The Jew's Breastplate* in Russian. Nonetheless, there is no reason to question R. Yudel's claim that *חשן המשפט* was drawn from a Russian translation of the original English version.

¹⁶See Leah Rosenberg, *op. cit.* (above, p. 3), p. 22, who writes that her father R. Yudel as a youth "had studied the Russian language, saved his meager pennies to buy candles by which light he could read the forbidden Russian books in the attic." At a later stage in life, when he was serving as Rabbi in Tarlow, R. Yudel took and passed an examination in Russian in order to qualify for a government sponsored rabbinic post. See Z. Cohen and J. Fox, eds., *ספר הזכרון לחג יובל השבעים של הרב הגאון ר' יהודה ראזענבערג אב"ד דמונטריאל יובל בוך תלמוד תורה* in "הרב ר' יהודה (יודל) ראזענבערג ז"ל", N. Shemen, *עץ חיים*, Toronto, 1943, p. 105.

¹⁷This will be obvious to anyone who reads Conan Doyle's *The Jew's Breastplate* and R. Yudel's *חשן המשפט*. Actually, R. Yudel as much as admits that he borrowed from Conan Doyle, though he doesn't reveal the full extent of the expropriation. In *חשן המשפט*, p. 5, R. Yudel writes:

חלק השני של מעשה פלא הזה נכתב בספר ונדפס מכבר בלשון אנגליא ע"י הסופר המפורסם והחוקר הגדול הנקרא קאנאן דזשוויל איש אנגליא. . . ואני העתקתי לכאן חלק השני משפת רוסיא מלה במלה כל הספור על פי כתבו של הפראפעסאר עדווארד מארטימער והסופר הנעלה קאנאן דזשוויל.

At p. 26 he writes:

מעשה הזה נתפרסם בעולם המדע פעם ראשון בשפת אנגליא על ידי הסופר הגדול האנגלי הנקרא Conon Dyuil [sic].

properly, this would have required extensive editorial revision on R. Yudel's part, for Conan Doyle's short story is set in Victorian England whereas the Maharal belongs more properly to sixteenth century Bohemia. R Yudel, however, seems not to have been overly concerned with smoothing away the anachronisms that abound.¹⁸

It will be recalled that R. Yudel's first account, allegedly drawn from a late sixteenth or early seventeenth century manuscript that had been languishing in the Royal Library of Metz, already knows the names of all the key places and characters, e.g., the Belmore Street Museum in London, Captain Wilson, Professor Andreas, and Curator Mortimer. But the Belmore Street Museum and precisely the names of those three characters are attested in only one other existing document, namely, Sir Arthur Conan Doyle's *The Jew's Breastplate*,

In the letter appended to the end of the two accounts, we read:
 ולא מצאתי מאומה חדשות על דבר חשן המשפט הנמצא בבית גנזי המלך כי אם
 מה שכתב אודות זה הפראפעסאר [sic] Eduard Martimer והסופר הגדול
 האנגלי [sic] Conan Dqoil.

In any event, it is unlikely that R. Yudel's readers realized to whom he was referring. The earliest reference in print to the relationship between *The Jew's Breastplate* and חשן המשפט appears in N. Shalem, "החשן" in ספר מוֹיָא, Jerusalem, 1935, pp. 197-214 (reissued in: N. Shalem, אסופת מחקרים, Jerusalem, 1974, pp. 503-519). See also S.A. Halpern, *Tales of Faith*, Jerusalem, 1968, pp. 11-12. Cf. Halpern's revised account in his *The Prisoner and Other Tales of Faith*, Jerusalem, 1981, pp. 11-12.

¹⁸ A striking example, allegedly told by the Maharal in 1590, occurs when Captain Wilson explains to him that he succeeded in stealing the precious stones without being detected, due to the fact that he replaced them with fakes that were exact replicas of the original jewels. The text (on p. 11) reads:

והנה זאת עיקר החכמה הנפלאה שלי, שעל ידה עלה בידי לעשות הגנבה הזאת.
 שהכנסתי שמה מכונה פאטאגראפית קטנה ועשיתי לי פאטאגראף מן תבניתן
 ומידתן של י"ב אבני החשן, ועל ידי זה היה ביכלתי לזייף את האבנים עם הכתובת
 אשר עליהן, ועשיתי י"ב אבנים כאלה של זכוכית בלי שום השתנות.

first published in 1899. Given the fact that Sir Arthur Conan Doyle could not read Hebrew,¹⁹ it is highly unlikely that he derived the plot and the characters from an alleged Hebrew manuscript at the Royal Library in Metz. R. Yudel, however, could read Russian. Given the priority of publication on the part of Conan Doyle, it is quite obvious that R. Yudel borrowed from Conan Doyle and not vice versa. Except for Conan Doyle's mention of the Belmore Street Museum, there is no record of the existence of a museum by that name in London.²⁰ It will be obvious to almost any reader of *The Jew's Breastplate* that the Belmore Street Museum is patterned after the British Museum as it appeared in Victorian England. The British Museum was founded in 1753²¹; neither it nor the "Belmore Street Museum" existed in 1590. In short, the evidence is overwhelming; R. Yudel's first account is imaginary. It is drawn from a Conan Doyle short story, with some imaginative additions on R. Yudel's part.

All this doesn't bode well for the historicity of the remaining members of R. Yudel's Maharal corpus, all of which are ascribed to the Royal Library in Metz. A diehard R. Yudel (or: Maharal) enthusiast may wish to claim that while it appears that R. Yudel's חשן המשפט של הכהן הגדול was not based upon an authentic manuscript from the Royal Library in Metz, this in no way impugns the existence of that library and its other Hebrew manuscripts. Against such a claim, it should suffice

¹⁹ See A. Conan Doyle, *Memoirs and Adventures*, Boston, 1924, pp. 9-13, where he indicates that he studied Latin and Greek in school after a fashion, and learned French and German on his own. Hebrew is not mentioned.

²⁰ Personal communication dated October 9, 1987 from Andrea Reay, on behalf of the Head of the Reading Room, Bibliographical Information Service, The British Library.

²¹ See F. Francis, *Treasures of the British Museum*, London, 1971, p. 9.

to note that R. Yudel's publications aside, there is no record of either Jew or Gentile who has ever set foot in, or seen a manuscript from, the Royal Library in Metz.²² Moreover, regarding the specific Hebrew manuscripts that R. Yudel mentions in conjunction with the Royal Library in Metz, no copies of these manuscripts are known from any other library, nor are their titles mentioned anywhere in Jewish literature prior to R. Yudel's announcement of their existence.²³ What remains to be determined is whether the Royal Library in Metz was a figment of R. Yudel's imagination, or whether R. Yudel was duped by an enterprising forger named Hayyim Scharfstein.²⁴ If the former, and the evidence seems to point in that direction,²⁵ the moral issue of passing off fiction as

²²See G. Scholem's review of H. Bloch's *קובץ מכתבים מקוריים* [Vienna, 1923] in *קרית ספר* 1(1924-25), p. 106, where he writes regarding the Royal Library in Metz: "ספרייה שלא הייתה ולא נבראה". On a recent visit to Metz, I asked one of the head librarians at the *Bibliothèque-Médiatheque*, Metz' municipal library, whether he had ever heard of a Royal Library in Metz. He smiled, looked at me with disdain, and nodded his head back and forth, as if to indicate that my query confirmed his worst suspicions about American scholars and scholarship.

²³This includes, among others, R. Zemah bar Ahai Gaon's *גורל העשיריות*, R. Manoah Hendel's *כלי המקדש*, the Maharal's *גדולת ישראל* (see *נפלאות מהר"ל*, pp. 4 and 80), and R. Isaac b. Samson Katz' *נפלאות מהר"ל*.

²⁴See Appendix, pp. 34, 36, and 39.

²⁵Except for R. Yudel, no one seems to have met with, and bought manuscripts from, Hayyim Scharfstein. If one compares all the letters ascribed by R. Yudel to Hayyim Scharfstein, one notices subtle differences between the letters, which seem to cast doubt on their authenticity. In *גורל העשיריות* (1904), Scharfstein refers to R. Yudel as *ידידי יקירי*, not *שארי בשרי*. In *הגדה של פסח עם פירוש מהר"ל* (1905), Scharfstein — in a letter allegedly sent from Metz — refers to R. Yudel as *שארי בשרי* as well. The term refers to a blood relative, and it is unclear how between 1904 and 1905 Scharfstein and R. Yudel be-

fact needs to be addressed.²⁶ Since R. Yudel authenticated quasi-halakhic texts (such as Maharal's Passover Seder practices in *הגדה של פסח עם פירוש מהר"ל* [Warsaw, 1904], a treatise on divination by lottery which he attributed to the otherwise unattested Rabbi Zemach b. Ahai Gaon) by ascribing them to the Royal Library of Metz, the moral issue looms large indeed.²⁷

came blood relatives. In *גורל העשירות*, Scharfstein refers to the library as *בית עקד הקסרי דק"ק מיץ הבירה*. In *הגדה של פסח עם פירוש מהר"ל*, it is referred to as *בית עקד הספרים הקסרי דפה*. In *נפלאות מהר"ל*, it becomes *הביבליאטיקא הגדולה דפה*, with no mention of its Royal aspect. For these and similar arguments, which are suggestive but hardly decisive, see A. Benedict, "הגדת מהר"ל או אגדת מהר"ל," *מוריה* 14(1985), n. 3-4, pp. 102-113.

²⁶ Passing off fiction as fact is a well attested literary convention. But for an author who contributed simultaneously to rabbinic literature and belles-lettres, it invited confusion. For how was the reader to distinguish between fact and fiction? In the case of *חשן המשפט*, R. Yudel is twice referred to as its *מחבר* (on the title page; and on the reverse side of the title page). R. Yudel may have been alerting his readers that this was fiction, not fact. The issue of plagiarism may not arise here, for Conan Doyle's contribution is acknowledged, at least in part. See above, note 17.

²⁷ The moral issue regarding the *הגדה של פסח עם פירוש מהר"ל* was raised by J. Dan, *op. cit.*, p. 221 (see above, note 4), and elaborated upon by Benedict (see note 25). See also Benedict's "כוס חמישי בהלכה," *מוריה* 16(1989), n. 9-10, pp. 124-130; cf. S. Fischer, "אל תשכן באהליך עולה," in *צפונות* 1(1989), n. 3, p. 69; S. Ashkenazi, "אל תשכן באהליך עולה" in *צפונות* 1(1989), n. 4, p. 122; and S. Mallin, ed., *The Maharal Haggadah*, Jerusalem, 1993, pp. 375-382. These studies free us from discussing the third member of R. Yudel's Maharal corpus, the *הגדה של פסח עם פירוש מהר"ל*. Nonetheless, much more remains to be said about it. Suffice to note here that among the many misled by R. Yudel's edition of the Maharal's *הגדה* were: H.S. Leiner, *דור ישרים*, Lublin, 1925, p. 48; E. Kitov, *ספר התודעה*, Jerusalem, 1963, vol. 2, p. 106; M. Kasher, *הגדה שלמה*, Jerusalem, 1967, p. 177; M.Y. Katz, *ויגד משה*, Brooklyn, 1972, pp. 251-252; Y. Tamar, *עלי תמר*, Jerusa-

IV. נפלאות מהר"ל²⁸

Clearly, the most influential work of R. Yudel's Maharal corpus was *נפלאות מהר"ל*, which, ascribed to the Maharal's son-in-law, R. Isaac b. Samson Katz (d. 1624), purports to be – among other things – an eyewitness account of how the Maharal created the Golem of Prague.²⁹ While generally

lem, 1992, vol. 1, p. 291 (to j. Pesachim 10:1); and S. and Z. Safrai, *הגדה חז"ל*, Jerusalem, 1998, p. 41, n. 112.

²⁸ A full bibliographical survey of the various editions and translations of *נפלאות מהר"ל* remains a scholarly desideratum. I have consulted the following Hebrew editions of *נפלאות מהר"ל*: Piotrkow, 1909; Lvov, 1910 (a pirated edition that omits any mention of R. Yudel); Warsaw, 1913; and the edition printed in E. Yassif, ed., *הגולם מפראג ומעשים נפלאים אחרים*, Jerusalem, 1991. I consulted two Yiddish versions: Warsaw, 1913; Jerusalem, 1968. I also used a bilingual Hebrew-Yiddish version entitled *מעשה פונים מהר"ל מפראג*, no place, no date, but based upon the pirated Lvov, 1910 Hebrew edition listed above. English translations appear in: J. Neugroschel, *Yenne Velt: The Great Works of Jewish Fantasy and Occult*, New York, 1976, vol. 1, pp. 162-225; and G. Winkler, *The Golem of Prague*, New York, 1980.

²⁹ An already vast and still burgeoning literature on Golems in general, and on the Golem of Prague in particular, forces us to be selective in the titles we list here. Some of the more important studies on Golems in general are: B. Rosenfeld, *Die Golemsage und ihre Verwertung in der deutschen Lieratur*, Breslau, 1934; G. Scholem, "The Idea of the Golem," in his *On the Kabbalah and Its Symbolism*, New York, 1965, pp. 158-204; S. Mayer, *Golem: Die literarische Rezeption eines Stoffes*, Bern, 1975; B.L. Sherwin, *The Golem Legend: Origins and Implications*, Lanham, 1985; M. Idel, *Golem: Jewish Magical and Mystical Traditions on the Artificial Anthropoid*, Albany, 1990 (cf. the expanded Hebrew version, *גולם: מסורות מאגיות ומיסטיות ביהדות על יצירת אדם מלאכותי*, Tel Aviv, 1996); and P. Schäfer, "The Magic of the Golem: The Early Development of the Golem Legend," *Journal of Jewish Studies* 46:1-2(1995), pp. 249-261.

For the Golem of Prague, see G. Klemperer, "Rabbi Löwe Sohn Bezalel's, *Pascheles' Illustrierter israelitischer Volkskalender* 22(1873-

recognized in academic circles as a literary hoax, it is incredible that neither a scholarly monograph nor even a single scholarly study has been devoted to an examination of this specific issue.³⁰ This is indicative of the present state of scholarship regarding R. Yudel.³¹

In brief, *נפלאות מהר"ל* tells the following story. In 1572, the Maharal was appointed Chief Rabbi of Prague. Upon his arrival, he learned that the Jews in Prague were repeatedly the victims of blood libel. In order to stave off further accusations, the Maharal turned to the head of the Christian community in Prague, Cardinal Johann Sylvester, and offered to engage in a debate with him about the false blood accusations. The terms of the debate were agreed upon, and the debate took place over a thirty day period. The Cardinal was persuaded by the Maharal's defense, and a copy of the proceedings was sent to the King of Bohemia and Holy Roman Emperor, Rudolph II (d. 1612). The King too was persuaded

1874), pp. 112-131; N. Grün, *Der Hohe Rabbi Löw und sein Sagenkreis*, Prague, 1885; V. Klein, "Prazky Golem," *Vestnik Zidovske obce Nabozenske v Praze* 3(1936), pp. 27-28; E. E. Kisch, "The Golem," in his *Tales From Seven Ghettos*, London, 1948, pp. 153-165; A.L. Goldsmith, *The Golem Remembered, 1909-1980: Variations of a Jewish Legend*, Detroit, 1981; V. Sadek, "Stories of the Golem and their Relation to the Work of Rabbi Löw of Prague," *Judaica Bohemiae* 23(1987), pp. 85-91; and I. Mackerle, *Tajemství Prazskeho Golema*, Prague, 1992 (an account of a visit to the attic of Prague's Altneuschul, accompanied by photographs).

³⁰See M. Eckstein, *ספר יצירה*, Marmarossziget, 1910. Cf. A. Gottesdiener, *המהר"ל מפראג*, Jerusalem, 1976, p. 100, note 1 [which appeared in print earlier in *אזכרה* 4(1937), p. 348]; G. Scholem, *On the Kabbalah and its Symbolism* (above, note 29) p. 189, note 1; and A.L. Goldsmith, *op. cit.* (above, note 29), pp. 38-50.

³¹Thus, G. Winkler, *op. cit.* (above, note 29), pp. 5-18, could still claim that R. Yudel's edition of *נפלאות מהר"ל* was based on an authentic manuscript written by the Maharal's son-in-law, and that it is to be considered a reliable witness to the events that it describes.

by the wisdom of the Maharal's arguments, and on the first day of Shevat, 1573, he granted the Maharal a private audience in the royal palace. Rudolph agreed to draft and enforce new legislation which would protect the Jews against the blood libel. Despite these impressive political gains, the Maharal decided in 1580 that it was necessary to create a Golem in order to protect the Jews against their enemies. On 20 Adar, 1580 the Golem was created; on Lag Ba-Omer, 1590, it was destroyed. The bulk of *נפלאות מהר"ל* is devoted to a detailed account of the adventures of the Golem during its ten years of service to its master, the Maharal of Prague.

In fact, much of the information provided by *נפלאות מהר"ל* is historically inaccurate. In 1573, Rudolph II was neither King of Bohemia nor Holy Roman Emperor. In that year, Maximilian II (d. 1576) served in both capacities. Indeed, Maharal was granted a private audience with Rudolph II. A contemporary account of this meeting has come down to us; it states unequivocally that the meeting occurred in 1592!³² Alas, not only did no Cardinal by the name of Johann Sylvester serve in Prague during the lifetime of the Maharal, but no Cardinal by that name seems to have served at any time in Prague or, for that matter, anywhere else.³³

³²See David Gans (d. 1613), *צמח דוד*, ed. M. Breuer, Jerusalem, 1983, p. 145. Cf. the testimony of R. Isaac b. Samson Katz (Maharal's son-in-law; d. 1624) published in S. Rubin, *"הגאון בעל גור אריה והקיסר"* 16(1872), number 14, pp. 163-164; some, however, question the authenticity of this account of R. Isaac b. Samson's testimony. See H.J. Kieval, "Pursuing the Golem of Prague: Jewish Culture and the Invention of a Tradition," *Modern Judaism* 17(1997), p. 17, note 16.

³³See, e.g., *Hierarchia Catholica Medii Aevi* 3(1920), pp. 297-354; 4(1935), p. 288; and 5(1952), p. 323; and cf. A. Frind, *Die Geschichte der Bischoefe und Erzbischoefe von Prag*, Prague, 1873, pp. 178-249. This simple fact is a sample of the kind of information scholars need to

Clearly, *נפלאות מהר"ל* was not written by the Maharal's son-in-law. It appears to be a literary hoax, and like all the other alleged manuscripts from the Royal Library in Metz, it was a modern forgery published by R. Yudel Rosenberg.

Did the Maharal create a Golem? If our only evidence for the Maharal's Golem came from the writings of R. Yudel, we would perforce conclude that the Maharal's Golem is imaginary. In fact, the tradition that the Maharal created a Golem antedates R. Yudel. Already in 1837 (before R. Yudel was born), legends about the Maharal and the Golem appeared in print.³⁴ The early printed accounts indicate that these legends had an oral history before being recorded.³⁵ They probably

investigate and clarify before they address the larger issues raised by R. Yudel's literary contributions.

Regarding the origin of the name "Johann Sylvester," see the unlikely explanation proffered by A. Gottesdiener, *op. cit.* (above, note 30), p. 101, n. 3. A more likely explanation is that R. Yudel read about the sixteenth century Christian Hebraist, Johann Sylvester, and decided to borrow his name for the *נפלאות מהר"ל*. He could easily have seen a copy of J. Danko, *Johann Sylvester Pannonius: Professor der hebraeischen Sprache an der Wiener Universitaet*, Vienna, 1871. On Johann Sylvester, see R. Dan, "ראשית הדפוס העברי בהונגריה," *קריית ספר* 42(1967), pp. 497-502; cf. his remarks in *Magyar Koenyvszemle* 85(1969), pp. 163-168.

³⁴The earliest printed reference to the Maharal's Golem appeared in B. Auerbach, *Spinoza*, Stuttgart, 1837, vol. 2, pp. 2-3. Kieval's claim (in "Pursuing the Golem of Prague," p. 7; see above, note 32) that the first such reference appeared in 1841 needs to be revised accordingly. Two printed references (and the first by a non-Jew) to the Maharal's Golem appeared in 1841. For the non-Jewish reference, see F. Klutschak's "Der Golam [sic] des Rabbi Löw," *Panorama des Universums* 8(1841), pp. 75ff; reprinted in Kieval, "Pursuing the Golem," pp. 21-23. For the Jewish reference, see G. Philippson, "Der Golem," *Allgemeine Zeitung des Judenthums* 5(1841), number 44, pp. 629-631.

³⁵This is obvious from the wording of all the early accounts, especially Auerbach's. See also A.M. Tendlau, "Der Golem des Hoch

go back at least to the second half of the eighteenth century.³⁶ Unlike R. Yudel's version, these accounts never speak about blood libel, and they know nothing about a Cardinal Johann Sylvester. Nonetheless, the gap between the death of the Maharal in 1609 and the first printed account in 1837 is striking.³⁷ There is certainly no evidence contemporary with the Maharal that he — the Maharal — created a Golem. Rationalists dismiss the late accounts out of hand; mystics

Rabbi Löb," in his *Das Buch der Sagen und Legenden jüdischer Vorzeit*, Stuttgart, 1842, pp. 16-18. In an additional note on p. 242, Tendlau attests that his knowledge of the Maharal's Golem is based entirely upon oral tradition.

³⁶ A tradition about R. Ezekiel Landau's (d. 1793) desire to visit the remains of the Golem in the attic of Prague's Altneuschul was recorded in the mid-nineteenth century and published in Rabbi N.H. Levin's notes to Meir Perles, *מגילת יוחסין*, Warsaw, 1864 (reissued in: *חידושי אגדות מהר"ל מפראג*, London, 1962, vol. 1, p. 19, n. 7).

³⁷ Rationalism aside, what militates against the notion that the Maharal created a Golem is the fact that nowhere in his voluminous writings is there any indication that he created one. More importantly, no contemporary or disciple of the Maharal — neither Jew nor Gentile in Prague — seems to have been aware that the Maharal created a Golem. Even when eulogized, whether in Gans' *צמח דוד* or on his epitaph, not a word is said about the creation of a Golem. No Hebrew work published in the sixteenth, seventeenth, and eighteenth centuries (even in Prague) is aware that the Maharal created a Golem.

In this context, it is worth noting that R. Yedidiah Tiah Weil (1721-1805), a distinguished Talmudist who was born in Prague and resided there for many years — and who was a disciple of his father R. Nathaniel Weil and of R. Jonathan Eibeschutz, both of them long time residents of Prague — makes no mention of the Maharal's Golem. This, despite the fact that he discusses golems in general, and offers proof that even "close to his time" golems existed. The proof is a listing of famous golems, such as the golems created by R. Avigdor Kara (d. 1439) and R. Eliyahu Ba'al Shem (d. 1583). Noticeably absent is any mention of the Maharal and his Golem. See Weil's *לבושי בדים*, Jerusalem, 1988, p. 37.

hold on to them dearly, though they often seem unaware of just how late and thin these traditions really are.

A Chief Rabbi of Prague, the noted scholar and משכיל, R. Solomon Judah Rapoport (d.1867), once wrote:³⁸

The Maharal's hands did not produce a Golem. His great wisdom is reflected not by the fact that he produced a Golem, but rather by the fact that he produced its opposite, i.e., he produced a great disciple, the Gaon and glory of Israel, R. Yom Tov Lipmann Heller, author of the *Tosefot Yom Tov*.

More recently, the distinguished Jewish educator, Rabbi Moshe Einstadter, wrote:³⁹

Was there a Golem that walked the ghetto streets during the last quarter of sixteenth century Prague? Did Maharal indeed create a homunculus-like man to serve and protect a victimized Jewish populace? Let us but say that *if* asked, the question must be phrased: Did Maharal *in fact* create such a being? However, as to whether the Master, who so clearly saw the antecedents of the material world in the ideal spiritual one and how the former was determined and formulated by the latter, and who moved so freely and intimately from the one level to another – whether he *could* have created a Golem is no matter for debate at all.

³⁸In his letter appended to K. Lieben, גל ער, Prague, 1856, p. LIII.

³⁹See G. Winkler, *The Golem of Prague*, p. 299.

V. In Defense of R. Yudel

נפלאות מהר"ל is clearly a work of fiction. Due to the literary conventions adopted by R. Yudel, such as identifying the original author as R. Isaac b. Samson Katz and ascribing the manuscript to the Royal Library of Metz, many mistook fiction for fact. Was R. Yudel guilty of fraud?

Much, it would seem, depends upon the motivation and claims of the author. If it could be demonstrated that R. Yudel deliberately passed off fiction as fact in order to deceive his readers, let us suppose for monetary gain, we would surely conclude that נפלאות מהר"ל is a crude forgery.⁴⁰ Nowhere, however, in his voluminous writings did R. Yudel suggest that he considered נפלאות מהר"ל an authentic historical document. Nor is there any testimony from his contemporaries that R. Yudel ever claimed – either publicly or privately – that נפלאות מהר"ל was fact rather than fiction. To the contrary, there is evidence that he admitted openly that נפלאות מהר"ל and חשן המשפט were works of fiction.

On Wednesday, February 18, 1931, the Jewish community of Montreal celebrated R. Yudel's seventieth birthday. A souvenir journal was published and distributed at the banquet in his honor.⁴¹ It includes a detailed biography in Yiddish that could only have been written by (or: with the aid of) R. Yudel.⁴² In it, R. Yudel's literary oeuvre is subdivided into three categories:

1. רבנישע ספרים
2. דרוש און קבלה ספרים
3. פאלקס-ליטעראטור

⁴⁰ On literary forgery and the motives that drive it, see A. Grafton, *Forgers and Critics*, Princeton, 1990, especially pp. 36-68.

⁴¹ Z. Cohen and J. Fox, eds., ספר הזכרון לחג יובל השבעים של הרב הגאון ר', יהודא ראזענבערג אב"ד דמונטריאל, Montreal, 1931.

⁴² *Op. cit.*, pp. 5-6.

Listed prominently in the category of פאלקס-ליטעראטור are *נפלאות מהר"ל* and *חשן המשפט*. Clearly, R. Yudel did not attempt to misrepresent the fictional character of either book. Much like his older contemporary, Marcus Lehmann (d. 1890) of Mainz,⁴³ R. Yudel wrote historical novels and short stories for the masses. These were intended to inculcate Jewish values, provide Jewish heroes for juveniles, and offer a religiously acceptable alternative to the proliferation of German and French novels at the turn of the century. That many mistook his fiction for fact cannot be blamed on R. Yudel.

VI. An Imaginary Treatise Ascribed To A Disciple of Rabbi Jacob Emden

Having become familiar with R. Yudel's predilection for passing off fiction as fact, and for inventing imaginary books and libraries, we began examining his halakhic and kabbalistic works to see to what extent his belletristic tendencies affected his scholarly work. One sample is astonishing.⁴⁴

R. Yudel's translation of the *Zohar* into Hebrew was nothing less than a messianic act on his part. As he explains in the introduction to his translation, the *Zohar* itself claims that the spread of its teaching will culminate in the messianic age. But, asks R. Yudel, how could its teaching spread among Jews who, for the most part, do not understand Aramaic, the language of the *Zohar*? Hence the necessity of translating the *Zohar* into Hebrew.⁴⁵

In the introduction to his translation of the *Zohar* on Leviticus, published in 1925, R. Yudel discusses the contro-

⁴³ See J. Lehmann, *Dr. Markus Lehmann*, Frankfurt, 1910; cf. O.M. Lehmann, *Faith at the Brink*, Brooklyn, 1996, pp. 293-304.

⁴⁴ See B.A. Reich, "הערות שונות," *אור ישראל* 15(1999), pp. 211-212, and the appended editor's note.

⁴⁵ See *זהר תורה*, Montreal, 1924, vol. 1, pp. 9-10.

versy surrounding the authenticity and antiquity of the *Zohar*. In passing, he notes that R. Jacob Emden (d. 1776), the distinguished rabbi and polemicist, was among the *Zohar's* severest critics. Indeed, added R. Yudel, Emden concluded that the *Zohar* was post-talmudic in origin.⁴⁶

Apparently, R. Yudel regretted publicizing the fact that a distinguished rabbi considered the *Zohar* a post-talmudic work (i.e., a work falsely ascribed to R. Shimon bar Yohai and, therefore, inauthentic). Emden's view, in effect, undermined the very purpose of R. Yudel's translation. So later in 1925, in a supplement to his translation of the *Zohar*,⁴⁷ R. Yudel stated that while in Lodz he chanced upon a worn copy of a book entitled צור דבש. The title page was torn and lacked the portion with the name of the author. But a careful reading of the volume enabled R. Yudel to establish that its author was a disciple of R. Jacob Emden. According to R. Yudel, the volume contained some brief legal responsa, as well as a series of letters, written by Emden. R. Yudel cites a passage from one of Emden's letters which supports the antiquity and authenticity of the *Zohar*. The passage explains away the earlier position of Emden which offered a scathing critique of the antiquity and authenticity of the *Zohar*.⁴⁸ It does so by indicating that the earlier position was intended only as a means of pulling the rug out from under the feet of Sabbatian teaching and, therefore, was not to be taken seriously by normative Jews.

⁴⁶ *זהר תורה*, New York, 1925, vol. 3, p. 6.

⁴⁷ See the beginning of *השלמת הזהר*, p. 2, appended to *זהר תורה*, New York, 1925, vol. 3. The Emden passage was also inserted at the end of *השלמת הזהר*, p. 44, appended to *זהר תורה*, New York, 1925, vol. 4. In a recent three volume reprint (Jerusalem, no date) of *זהר תורה*, it appears at the end of volume 1, opposite p. 14 of *מאמר פתח אליהו*, a kabbalistic treatise appended to R. Yudel's *זהר תורה*.

⁴⁸ See Emden's *מטפחת ספרים*, Altona, 1769, and cf. R. Yudel's introduction to the *Zohar* on Leviticus in his *זהר תורה*, vol. 3, p. 6.

While the alleged Emden passage cited by R. Yudel may well be an accurate reflection of Emden's sentiments,⁴⁹ the book from which it is drawn does not exist. Apparently, neither the title nor the passage, neither the legal responsa nor the letters, have been cited (or: sighted) by anyone other than R. Yudel. It would appear that the volume was on loan from the Royal Library in Metz.

VII. R. Yudel Rosenberg: What Remains to be Done

This brief discussion has touched upon a host of issues relating to R. Yudel Rosenberg, most of them neglected by modern scholarship. What follows is a preliminary list of scholarly desiderata. First, a comprehensive bibliography of R. Yudel's writings needs to be compiled.⁵⁰ As indicated

⁴⁹ See Rabbi H.Y.D. Azulai, שם הגדולים השלם, Jerusalem, 1979, vol. 2, pp. 44-45, entry זהר; R. David Luria, קדמות ספר הזהר, New York, 1951, p. 10; and R. Yeruham Leiner, מאמר זהר הרקיע, New York, 1951, pp. 152-160.

⁵⁰ The bibliographies prepared by D. Rome, *A Selected Bibliography of Jewish Canada*, Montreal, 1959, pp. 16-18, and by H.L. Fox, יאר 100 העברעישע ליטעראטור אין קאנאדע, Montreal, 1980, pp. 273-277, are neither accurate nor comprehensive. In the bibliography Fox prepared for the לעקסיקאן פון דער נייער יידישער ליטעראטור, New York, 1981, vol. 8, columns 333-334, he lists:

אבני חושן משפט, מאנטרעאל, 1931, באשרייבונג פון אלע שטיינער פון חושן משפט, זייערע יידישע נעמען און סגולות פון יעדער שטיין.

In יאר 100, p. 274, he lists:
אבני חושן משפט, א גענויע באשרייבונג פון אלע שטיינער פון חושן משפט, זייערע נעמען און סגולות וואס יעדער שטיין פארמארגט, לאדזש, 1905, 46 ז' (דערשינען אין א צאל אויפלאגעס).

A Yiddish or Hebrew book entitled אבני חושן משפט and published either at Lodz, 1905 or Montreal, 1931 is unknown to Jewish libraries and bibliographers. R. Yudel's work was entitled חשן המשפט של הכהן הגדול. The bibliographical blurbs seem to describe a scientific treatise

above, works ascribed to him may not be his.⁵¹ Conversely, works not ascribed to him may be his.⁵² Regarding those works of R. Yudel that appeared in Hebrew and Yiddish versions, one needs to determine whether both versions were authored by R. Yudel and, where relevant, the priority of one version over the other.⁵³ Differences between the Hebrew and Yiddish versions need to be accounted for.⁵⁴ To what extent

of antiquarian interest. No mention is made of the Maharal or of a theft. Are these blurbs an attempt at revisionist history, i.e., an attempt at severing any relationship between R. Yudel's scholarly work (an alleged analysis of the jewels on the High Priest's breastplate) and the crude and obvious reworking of A. Conan Doyle's adventure that was ascribed to the Maharal?

⁵¹ See note 5.

⁵² See the apocryphal letter of the Maharal (to R. Jacob Ginzberg) – together with an alleged facsimile of the Maharal's autograph – published by H. Bloch, *קובץ מכתבים מקוריים*, Vienna, 1923, pp. 86-94 and 110. The apocryphal letter was republished independently by Rabbi J.M. Weiss of Spinka, *אמרי יוסף*, Varenov, 1931, vol. 2, pp. 2-4. Bloch claims that he received the letter through the efforts of R. Samuel Neuwirth of Vienna, but doesn't indicate its place of origin. The letter is clearly dependent upon *נפלאות מהר"ל*; moreover, the substance and style of the letter and *נפלאות מהר"ל* are the same and complementary. It appears that whoever wrote the one wrote the other.

⁵³ In the case of *חשן המשפט*, it is evident that the Hebrew version preceded the Yiddish version. Apparently, R. Yudel did not prepare the Yiddish translation. The title page of the Yiddish version reads in part:

הגאון המפורסם ר' יודל ראזענבערג שליט"א דער טארלער רב וואס וואהנט אין
לאדז האט דעם ספר ארויסגעגעבען אויף לשון קודש, און מיט זיין רשות איז עס
איבערגעזעצט געווארען אויף זשארגאן.

⁵⁴ For an amusing instance of a difference between the Hebrew and Yiddish versions, see *חשן המשפט*, p. 25, where R. Yudel writes in a gloss:

ועתה לפי דברת בני אדם זכו מבני בני בניו של מאיר ווילסאן לשבת בעיר הבירה
נעווי-יורק בהיכל הלבן על כסא המלכות בשם "פרעזידענט" כברכת המהר"ל.

did R. Yudel borrow from others? Was he guilty of either plagiarism or literary fraud?⁵⁵ In what sense was he a creative and original writer? How did he relate to his contemporary Hebrew and Yiddish literati?⁵⁶ What was his standing as a talmudist?⁵⁷ Halakhist?⁵⁸ Kabbalist?⁵⁹ What motivated him to

The Yiddish version, p. 35, corrects the error:

און דעם מהר"לס ברכה איז מקוים געווארען . . . און היינט שמיסט מען איינער
פון זיינע אור-אור אייניקלעך זיצט אין וואשינגטאן אין וויסען פאלאץ אלץ
אמעריקאנישער פרעזידענט.

⁵⁵In this regard, R. Yudel's edition of *רפואת הנפש ורפואת הגוף מאת הרמב"ם*, Warsaw, 1913, is problematic. The title page of part two of *רפואת הנפש* reads:

דער רמב"ם: זיין לעבענס בעשרייבונג איבערגעזעצט פון זיכערע קוועלען על ידי
הרב המפורסם ר' יודל ראזענבערג דער טארלער רב וואס וואהנט היינט אין לאדש.

What follows is a Yiddish biography of Maimonides, which the innocent reader assumes was either written, edited, or translated (from the Hebrew) by R. Yudel, based upon trustworthy sources. In fact, the entire volume was authored in Yiddish by Israel Hayyim Zagorodski (1864-1931), and was published several times under its author's name prior to its inclusion in R. Yudel's *רפואת הנפש*. While R. Yudel did not explicitly claim the work as his own, he also did not identify the original author. This borrowing on the part of R. Yudel was first noted by Jacob I. Dienstag, "Maimonides in Yiddish Literature: A Bio-Bibliographical Survey," *Yiddish* 7(1987), n. 1, pp. 92 and 99-100.

⁵⁶See H.L. Fox, *לאדזש של מעלה*, Tel Aviv, 1972, *passim*.

⁵⁷R. Yudel's *ידות נדרים*, 2 parts, Warsaw, 1902, is a classic commentary on [pseudo-] Rashi and Ran to b. Nedarim. It has been reprinted numerous times and is probably the only work of R. Yudel included in many a yeshiva library to this very day.

⁵⁸Among his halakhic contributions are: *מקוה יהודה*, Toronto, 1914; *קריאה קדושה*, New York, 1919; and *מאור החשמל*, Montreal, 1924. The last mentioned was especially controversial, and it continues to generate controversy (and literature) in halakhic circles.

⁵⁹Aside from his translation of the *Zohar*, see, e.g., R. Yudel's *פרי יהודה*, Bilgoray, 1935.

contribute to specific literary genres and not others? Can one chart turning points in his literary career when he abandoned one literary genre for another? In the light of the anachronisms and inaccuracies (deliberate or otherwise) that abound in the Maharal corpus, R. Yudel's translation of the *Zohar* needs to be reexamined.⁶⁰ Did he translate accurately? What portions of the *Zohar* did he omit from his translation? What portions did he revise? To what extent were R. Yudel's literary efforts – including his translation of the *Zohar* – a Jewish response to modernity?

R. Yudel was a talmudist, halakhist, kabbalist, hasid, professional rabbi, and author of belles-lettres in a major period of transition. It would be too much to claim that he excelled in all these areas. One suspects that in each of these areas it would not be difficult to identify contemporaries of R. Yudel who were more competent than he. It is precisely R. Yudel's multi-dimensionality, and the specific configuration of areas of expertise listed above, that render him at once unique and complex. A sharply focused intellectual portrait of R. Yudel will emerge only after his contribution in each of these areas is viewed and evaluated in proper literary, historical, and social perspective.⁶¹

⁶⁰ For a general assessment of R. Yudel's translation of the *Zohar*, see I. Tishby, *משנת הזוהר*, Jerusalem, 1971, vol. 1, Introduction, p. 113, n. 1.

⁶¹ Professor Ira Robinson of Concordia University is preparing a definitive biography of R. Yudel entitled *A Kabbalist in Montreal: The Life and Times of Rabbi Yudel Rosenberg*. His volume will surely address the issues raised here and many others as well. Meanwhile, see his "A Letter from the Sabbath Queen: Rabbi Yudel Rosenberg Addresses Montreal Jewry," in I. Robinson, P. Anctil, and M. Butovsky, eds., *An Everyday Miracle: Yiddish Culture in Montreal*, Montreal, 1990, pp. 101-114; "Literary Forgery and Hasidic Judaism: The Case of Rabbi Yudel Rosenberg," *Judaism* 40(1991), pp. 61-78; "The Uses of the Hasidic Story: Rabbi Yudel Rosenberg and his Tales of the Greiditzer

VIII. Epilogue

Apparently unaware of R. Yudel's חשן המשפט של הכהן הגדול and its origin, Professor Arnold L. Goldsmith, in an analysis of R. Yudel's and Hayyim Bloch's⁶² treatment of the Maharal and his Golem, wrote:⁶³

In several stories of Rosenberg and Bloch, Rabbi Loew assumes the role of Sherlock Holmes. . . In [the story entitled] "Solomonic Wisdom," Rabbi Loew solves the case in a manner that would have pleased Arthur Conan Doyle.

Similarly, Professor Eli Yassif, unaware that R. Yudel's חשן המשפט was borrowed directly from a Conan Doyle short story, suggested that there were affinities between חשן המשפט and two of Conan Doyle's Sherlock Holmes stories, *The Adventure of the Blue Carbuncle* and *The Adventure of the Mazarin Stone*.⁶⁴

Elementary, my dear professors, elementary!⁶⁵

Rabbi," *Journal of the Society of Rabbis in Academia* 1:1-2(1991), pp. 543-551; "The First Hasidic Rabbis in North America," *American Jewish Archives* 44(1992), pp. 501-515; and "The Tarler Rebbe of Lodz and his Medical Practice: Towards a History of Hasidic Life in Pre-First World War Poland," *Polin* 11(1998), pp. 53-61.

⁶²H. Bloch, *The Golem: Legends of the Ghetto of Prague*, Vienna, 1925.

⁶³A.L. Goldsmith, *op. cit.* (see above, note 29), pp. 56 and 62.

⁶⁴E. Yassif, *op. cit.* (see above, note 28), p. 28, n. 12.

⁶⁵I am deeply grateful to Professors David Berger, Elazar Hurvitz, Ira Robinson, and Richard C. Steiner; Rabbis Eliezer Katzman and Menachem Silber; and Zalman Alpert for sharing their knowledge with me. Their sound advice is the cause that there is wisdom in others. As usual, the members of the library staff at the Mendel Gottesman Library of Yeshiva University extended courtesies even beyond the call of duty. Regarding all the aforementioned: שלי שלהם.

APPENDIX

Table of Contents

A. R. Yudel's Maharal Corpus:

1. הגדה של פסח עם פירוש מהר"ל מפראג, Warsaw, 1905, first title page	32
2. הגדה של פסח עם פירוש מהר"ל מפראג, Warsaw, 1905, second title page	33
3. הגדה של פסח עם פירוש מהר"ל מפראג, Warsaw, 1905, page 4	34
4. נפלאות מהר"ל, Piotrkow, 1909, title page	35
5. נפלאות מהר"ל, Piotrkow, 1909, p. 2	36
6. חשן המשפט של הכהן הגדול, Piotrkow, 1913, title page	37

B. Earliest References to the Royal Library of Metz and Hayyim Scharfstein:

7. גורל העשירות, Warsaw, 1904, title page	38
8. גורל העשירות, Warsaw, 1904, p. 3	39

C. Tursh's מהר"ל חכמת:

9. חכמת מהר"ל, Piotrkow, 1911, title page of the Hebrew edition	40
10. חכמת מהר"ל, Piotrkow, 1911, title page of the Yiddish edition	41
11. חכמת מהר"ל, Piotrkow, 1911, Yiddish edition, p. 3	42

D. Imaginary Treatise Ascribed to a Disciple of Rabbi Jacob Emden:

12. השלמת הזהר, New York, 1925, vol. 3, p. 2	43
--	----

הגדה של פסח

עם פירוש ומנהגי

הגאון קדוש עליון

מהר"ר מפר"א

וצוקלה"ה

יצאה לאור פעם ראשון מכתב יד קודש הגאון מוהר"י כ"ץ וצוקלה"ה

ווארשא, תרס"ה.

כדפוס ה' אדעלשטיין ושותפו. נאלעווקי 38.

Гагада шель Пейсахъ.
Молитвы на первые дни Пасхи
съ комментаріями Раввина Магарала
и примѣчаніями издателя Ю. Розенберга.

ВАРШАВА, 1905.

Тип. И. Эдельштейна и Ко., Налева № 38.

הגדה של פסח עם פירוש ומנהגי הגאון קדוש עליון מהר"ל מפר"א
Warsaw, 1905. First title page.

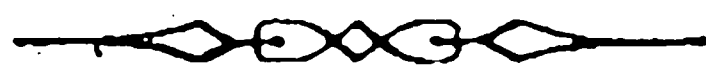
הגדה של פסח

עם פירוש

מאדוננו מורנו ורבינו גאון מעוזנו רבן של כל בני הגולה אריה
דבי עלאי ראש גולת אריאל תפארת ישראל מארי דרוזין לא נסתם
ממנו כל חזון עיר וקדיש גדול מרבן שמו הרב ר' יהודה ליוואי
בר ר' בצלאל זללה"ה אב"ד ור"מ דק"ק פראג יע"א. המפורסם
בהרבה חיבוריו היקרים בשם

הגאון הצדיק מהר"ל מפראג זצוקלה"ה

הפירוש הנפלא הזה נקרא בשם לשון למודים ודברי נגידים. בלשון
למודים יפלפל להלכה למעשה בדינים הנוהגים בליל פסח. ובדברי נגידים
יבאר טעם כל מנהגי ליל פסח וגם יפרש כל ההנדה בפירוש עמוק ומתוק
מדבש המדבר בפשטיות ומרמז לסודות עמוקים אשר רק הבא בסוד ה'
יבין הנסתר בפשטיות דבריו הקדושים:

הוצאתו לאור פעם ראשונה ע"פ כתב יד ישן נושן הנמצא בבית עקד הספרים
הקסרי דק"ק מיץ אשר הגיע לידי אני הקטן יהודה יודל ראזענבערג
סק"ק ווארשא. מלפנים רב בק"ק טארלא בעמ"ח הספר ידות נדרים (והספר
שערי זהר תורה אשר יצא לאור אי"ה בקרוב) והוספתי עליו בעוהש"י הרבה
הערות יקרות וגם פירוש יקר על חר גדיא:

ווארשא

שנת תרס"ה לפ"ק

בדפוס ה' אדעלשטיין ושותפו. גאלעווקי 38

הגדה של פסח עם פירוש ומנהגי הגאון קדוש עליון מהר"ל מפראג
Warsaw, 1905. Second title page.

4 הקדמות הרב מוהר"י ראזענבערג המוציא לאור.

אחי ועמי! הנני נותן לכם היום דבר יקר מאד אשר כל מבין בשורתי בכפו יבלענו, וחתך בפז כדבש למתיק. ולהרבות בשבת פירושו של המהר"ל הקדוש וציקל אך למחר הוא כי הכל יודעים כי מועמי דבריו חיים וכו'. אבל תדעו כי הרבה ינעתי בזה להביא הפירוש על מטינו והרבה הוצאות ויעשות הוצאתי על מעשה ההעתיקה כי הכתב יד בעצמו אין להשיג בשים אופן כי לא ירצה תפסו לשכרו אף בדמים הרבה מאד כמבין מן המכתב הנדפס הלאה בשולי ההקדמה. ואף גם זאת אודיע ברבים כי בהעתיק הגדה הזו נמצא בקטנה הקדמה גדולה באריכות מאת הרב הגאון מהר"י כ"ץ שנכתבה עוד בשנת ש"ן לאלף הששי. כי מסיים ההקדמה בזה הלשון: גמרתו עבודתו בפקודת ובהשגחת כבוד קדושת מרן חותנו שליט"א חיי שבת דשנת-ירוש, קרין לעמי-לפיך. ולא נתבאר כל כך כי הוא זה המהר"י כ"ץ. אבל בין שמוכיר בה איוו פעמים על המהר"ל וצ"ל כשם מרן תותני נראה שהיא הגאון ר' יצחק כ"ץ וצ"ל אשר ישב על כסא הרבנות בפראג אחרי חתנו המהר"ל. אמנם מהמת שהקדמתו אינה נחוצה כל כך לרבים כי בה רק יבאר שהפירוש דברי נגידים' גלסון למורים' נכתב על ידו בפקודת חותנו המהר"ל. ושכמה מקומות צדה חותנו לקצר משה שכתב בספרו, גבוהות ה"י וכמה מקומות הוסיף דברים חדשים אשר לא נמצאים כלל בספר הנ"ל. וגם שבכמה מקומות החפלה הרבה עם חותנו המהר"ל. והנה בכל אלה ראיתי שאין נחוץ כל כך להוציא על זה הוצאות הדפוס כי רבה מאד ועל כן הגחתי מלהדפיס כל אלה. אבל זאת עשיתי שהוספתי נוסף משלי אשר חנני השי' הערות יקרות במקומות הנחוצים מאד לבארם. וכן על הזמרה, חד גדיא' הדפסתי פירושי עלינו כי אקוה אשר כל חכם ומבין יהנה בודאי מעבודתי זאת. ואני תפלה לאל עליון טובות המהר"ל הקדוש וצ"ל יעמוד לי שארה מן החכים להיות אצלי תורה וגדולה ביהוד עם אריכות ימים ושלא תמט התורה מפיו ומפי ורעי וורע ורעי עד עולם ושנוכח לראות בבוא לציון עאל כשהרה בימינו אמן:

יהודה יודל ראזענבערג

(מקור מוצאה של הגדה הזו יובן מזה המכתב)

כ"ח יום ד' עקב פ"ו אב דשנת תרס"ד ל"ק. שה ק"ק סיף.

לכבוד ש"ב ידדו יקריו ארזבי וחבובי היה הרבה אוצד כלום החכם המפואר וכו' כשית מוהר"י יהודה יודל ראזענבערג שליט"א.

אחדשיה אודיע לבית כי עתה באתי לקיים הבטחתי והנני שולח לבית העתיקה מן ההגדה של המהר"ל מפראג וצ"ל עם הפירושי. דברי נגידים' גלסון למורים' שנכתב הכל על קלף ישן מסך הנמצא טלפנים בבית עקד הספרים הקיסרי דפה ק"ק מיץ אשר הגיע ליד הודי ויל ביהוד עם עוד כמה וכמה כתבי יד יקרי הערך מאד מאד. ואף גם זאת עשיתי רק לפען יקרת כבוד תורתו למלאות משאלתו כאשר בקש ממני במכתבו הטלויטי לאסור איסור גמור עלי לבלתי אוציא עוד לאור עולם העתיקה כזו לאדם אחר. ובכן הנני שולח רצוף בזה כתב באיסור בהחיתת ידי לכל אמסור עוד לשום בן אדם שבעולם עוד העתיקה כזו. ועיזי יוכל להיות בית בנח להוציא על זה הוצאות הדפוס להדפיס הגדה זו בדפוס נאה ומטיבה ופטה יראה בית ברבה בה מן הטמים ממעל ובארץ פהחת. בהפץ היותו ש"ב המוקדו בערכו הרם וההויס המיד בלונדון.

חיים שארפשייין

אזהרה

להוריע שאין רשית לשים אדם הן כסדינה וו והן כסדינה אחרת להדפיס הגדה כזו עם הפירושי "דברי נגידים" גלסון למורים' מאת המהר"ל מפראג וציקלחיה, כי מלבד שקניתי בכסף סלא העתיקה הזו עוד הרבה ינעתי ונעלתי לסדר ולהעמיד הכל על מכונו ולהסיר השגיאות, ע"כ כל אשר יסג את נפולו ח"י ענוש יענוש הן כרינא דשטיא והן ברנא דמלכותא יר"ה. ולהשושעים יעם והבא עליהם ברכת טוב:

הגדה של פסח עם פירוש ומנהגי הגאון קדוש עליון מהר"ל מפראג

Warsaw, 1905. Page 4.

זה ספר

נפלאות מהר"ל

בו יסופר האותות והמופתים והנפלאות מאת מרן ורבן של כל בני
הגולה הצדיק והקדוש גאון הגאונים נזר ישראל ועטרת ישועתו
ומלאה הארץ צדקתו וגדולתו הנקרא

מהר"ל מפרג' וצוקלה"ה

אשר הפליא לעשות גדולות וגוראות על ידי

הגולם

אשר ברא בכח חכמת הקבלה להלחם נגד עלילת דם, אשר נפרצה
ביטיו ולברר האמת לעין כל כי נקיים ישראל. מקלון הזה:

הספר הזה נכתב ע"י הגאון הגדול כו' וכו' מהר"ל כ"ץ זצ"ל, חתמו
ד"ר נשיאה של המהר"ל, והיה ספון בהביבליאטיקה הגדולה דעיר מיץ,
ואחרי חורבנה עוד לפני מאה שנה שנשדדה במלחמה, נפלו הרבה
ספרים עתיקים וכתבי יד בידי עשירי העיר, והרבה יגעתי ועמלתי עד
שמצאה ידי להשיג העתקה הזאת. כאשר יראה הקורא בהקדמה:

תא לאור ע"י הרב וכו' ר' יודל ראזענבערג דומ"ץ בעיר ווארשא.

בהוצאת הסו"ס ר' אהרן ציילינגאלד בווארשא גאלעווקי 32

פיעטרקוב

בדפוס החדש המשובח של ר' חנוך העניך פאלמאן נ"י

שנת תרס"ט לפ"ק

СФЕРЪ НИФЛУОСЪ МАГАРАЛЪ
т. е. гисторія Раввина „Магарала“

Тип. Эноха Фольманъ г. Петроковъ 1909 г.

(ב)

פצען הוריע שאסור לכל איש להדפיס ספר הוה בלתי רשותי, כי
בבבף מלא קניתו וקנין שלי הוא על תמיד, לכן הנני מראה לעין כל
אה השטר מכירה שעל הספר הוה.

ב'ה

חתימת ידי דלמטה תעיד עלי כמאה עדים כשרים איך
שאני הח"מ חיים שארפשטיין מפה ק"ק מיץ מברתי ליד ש"ב,
הרה"ג המפורסם וכו' מוה"ר יהודה יודל ראוענבערג דומ"ץ
בק"ק ווארשא, את הספיד הנעתק מכתב יד קודש הנאון הנדול
המפורסם וכו' מוהר"י כ"ץ זצ"ל, חתנא דבי נשיאה של המהר"ל
מפראג זצוקלה"ה. אשר רשם בכתב ידו הקדושה מעט מן
הנפלאות והאותות והמיפתיים המפורסמים אשר הפליא והגדיל
לעשות חותנו מהר"ל הקדוש בעיר פראג, בהכראו את הגולם
והשחמש עמו להציל על ידו את עם ישראל מכמה צרות
שינות, וביותר מן הצרה של עלילה דם. והספור הוה הי' נמצא
בהכיבליאטיקא הגדילה דפה ק"ק מיץ. ובעד כסף מלא
מברתי את העתקת הספור הוה ליד ש"ב הרה"ג הנ"ל מעיר
ווארשא במכירה גמורה ומחלמט לנור דור, ומעתה אני אומר
עלי באיסור גמור שלא אמסור עיד לשום אדם שבעולם
העתקה אחרת מן הכתב יד הנ"ל. ואנב הנני מודיע ומפרסם
שנמצא עוד ת"י כתב יד גדול מן המהר"ל הקדוש על מעלת
קדושת השבת ונקרא בשם גדולת ישראל, מחויק יותר מן
טאה דפים של 1/8 כויגען. ובעד שמנה מאות קראנען אמכר
הכתב יד הנ"ל, וכל הקודם וכה. הקונה יוכל לפנות עצמו
נידון זה אל ש"ב הרה"ג הנ"ל מעיר ווארשא.

ר"ח אדר דשנת הרס"ט לפ"ק פה מיץ

חיים שארפשטיין

ס פ ר

חשן המשפט של הכהן הגדול

הספר הזה יאיר אור בהיר על חשן המשפט של הכהן הגדול באיזה אוצר סגולה המלכים הוא נמצא עתה. ונס נזכר כאן מופת נפלא הפלא ופלא שהראה בענין זה הנאון הגדול רשכבה"ג קדוש עליון

מהר"ל מפראג זצ"ל

הספר הזה נעתק מן הספר כלי המקדש כתב יד שהיה טמון באוצר הספרים הקטרי דעיר הבירה מיין וחוכא לבית הדפוס על ידי הצעיר באלומי ישראל הקטן יהודה יודל ראזענבערג שליט"א. מלפנים רב בק"ק טארלא וכעת חונה בעיר לאדז. מחבר הספרים ידות נדרים. שערי זהר תורה. אליהו הנביא. רפאל המלאך. נפלאות מהר"ל מפראג. תפארת מהר"ל משפאלי. דרשה צמר ופשתים ועוד.

נעת החטונת של הקיקת התיבות והאותיות על י"ב אבני החשן כפי שראה אותן מהר"ל מפראג זצ"ל

ראובן א	שמעון ב	לוי רחם
יהודה י	יששכר צ	זבולן ח
נד קיעק	אשר בשב	דן טייש
נפתלי ו	יוסף רו	בנימן ן

בהוצאת בימה"ס של ר' יצחק שלאמאויין לאדז נאוואטיעסקא 16 א אשר קנה הזכות לצמיתות מאת המחבר הרה"ג ר' יודל ראזענבערג הנ"ל

פיעטרקוב

בדפוס החדש של ר' חנוך העניך בה"ר ישעי' וואלף פאלמאן נ"י
שנת תערנ למ"ק

СЕФЕРЪ ХОШЕНЪ ГАМИШПОТЪ

Тип. Эпоха Фольмана г. Петроковъ 1913 г.

ספר

גורל העשירייה

הסיוחם

לרב צמח בר מר רב אחאי גאון זללהיה

הגמצא כתב יד בניבליוטיקא דקמרי דק"ק מיץ הבירה והניע ליד כבוד אדוני אבי מורי הרה"ג המפורסם וכו' מוה"ר יהודה יודל ראזענבערג שליט"א מק"ק ווארשא אשר הוסיף עליו דבר הלכה בפלפול ובעיון עסק אם מותר לשאול בגורל או לסמוך עצמו על איזה סימן אחד או לא. הוצאתו לאור פעם ראשונה בעזה"ת עם איזה הערות מאתי אני הצעיר מאיר יהושע ראזענבערג בנו של הרה"ג הנ"ל.

נאכדרוקק שמרענג פערבאטמען

לוח האלף בית

(ט)	(ח)	(ז)	(ו)	(ה)	(ד)	(ג)	(ב)	(א)
ט	ח	ז	ו	ה	ד	ג	ב	א
(יח)	(יז)	(טז)	(טו)	(יד)	(יג)	(יב)	(יא)	(י)
צ	פ	ע	ס	נ	מ	ל	כ	י
(יח)	(יז)	(יד)	(יג)	(יא)	(כב)	(כא)	(כ)	(יט)
ץ	ף	ו	ב	ך	ת	ש	ר	ק

לפ"ק

תרס"ד

שנת

ווארשא

בדפוס ר' אפרים בוימדיטטער, פלאץ קראשינסקי № 6

СЕФЕРЪ ГОРАЛЪ ГѠАСИРЮТЬ т. е. Десятичный жребій.

изд. М. Ш. Розенберга.

Типо-Лит. Ф. Баумртгера, Красинская площадь № 6.

ВАРШАВА. 1904.

בעוהשי"ת. פה קראקא יום ג' שבת רשנת שו"ן לט"ק,
 לכבוד ידידי יקודי אהוב נפשי ה"ה הרה"ג אוצר בלום החכם המסואר ונבי פ"ח
 מוה"ד יהודה יודל ראזענבערג שליט"א.

הנני בזה לסלוח רצון כ"ח כאשר הבטחתי לשלוח אליו העתקות סכחי יד הישנים
 אשר טצאם סבית עקר הקסרי דק"ק סיץ הבירה, וידע כ"ח כי לא כן כאשר
 דכתי. כי העתקתם קשה כאר יען כי הכתבים כפצץ בלו מזוקן. וכעת שולח אני
 לכ"ח העתקת קונטרס גורל העשירינות המיוחס לרב צמח בר מר רב אחאי נאון ז"ל
 והוא כתב יד סבן הגאון הזה שלא נרמס עוד מעולם, וגם שולח אני לכ"ח קונטרס
 עקרי האמונה להקראים והוא כתוב בלשון ערבית ולא נודע לי סחכו. וגם שולח
 אני לכ"ח קונטרס ציורי עמידת העשר ספירות מן הה' פרצופים המיוחס להר"ם
 פאפראש זצוק"ל. ובערך חודש ימים עכתי בהעתקת קונטרס גורל העשיריות. והתבונת
 שאינן נשלמות הגן אשר נמשמשו מעט ולא רציתי לסמוך עלי רק הנתחום לפני כ"ח
 שתקנן וישלימן.

באת ידירו המוקירו והרו"ש חסיד בלוג'ו חיים שארפשטיין

דשום בזה איזה שאלות שמותר לשאול עליהן בגורל לדעת הגאון בעל ספר הגדלות הזה.
 וכמי שהזכיר בדבר הלכה שבסוף הספר. שמותר לשאול רק בדרך שאלת ענת
 בענינים התלויים במעשה האיש וכבחירתו. והסעיין בסבוא הספר וכדבר הלכת שבסוף
 הספר יבין היטב איזה שאלה שמותר לשאול בגורל:

- (א) האקנה הבית חזה או הסחורה הזאת (סכ"ס).
- (ב) האסכר דבר הזה או הסחורה הזאת.
- (ג) האסחר סחורה זו או האעטה לי ססחר הזה.
- (ד) הטוב לי להשתתף עם האיש הזה (סכ"ס).
- (ה) האסקור כספי לאיש (טב"ט) או האלוה לז.
- (ו) האעשה לאיש (סכ"ס) לאפטרומס בביתי.
- (ז) האסע לעיר הזאת או האלך בדרך הזאת.
- (ח) האשב או הארור בעיר הזאת האצליח שם.
- (ט) האשנה דירתי זאת לדור בדירתי אחרת.
- (י) האשכר לי בית הזה לדירה.
- (יא) האשכר לי עבר הזה הנקרא (סכ"ט).
- (יב) האדע ערה זה חטיב (או סין אחר שברעתי לזרוע).
- (יג) האלך ללכוד אצל הרב (סכ"ט).
- (יד) האלך להתרמאות אל הרופא הזה הנקרא (...).
- (טו) האשכע להברי (סכ"ט) הרופא.
- (טז) האקח לי אשה הזאת (סכ"ט) לאשה האצליח עסח.
- (יז) האעשה הנשואין שלי (או של פלוני בני או בתי) בחודש (פלוגי).
- (יח) האגרש את אשה הזאת (סכ"ט).
- (יט) האבקש סן האיש (סכ"ט) את סבוקשתי האצליח כזה.
- (כ) הטוב לי להתחרר עם האיש (סכ"ט).

חכמת מהר"ל

מפרג

דתנו הקדושה יציל בוכוח נעים משיב נפש, ופיות
 הכמרים סותם המשליכים מאמרי הו"ל ברפש. בטוב
 מעם ודעת קדושים בהוכחות מווקקות שבעתים, עוטה
 אור תורה ונר התלמוד יפיץ קרנים, ראו חכמי הגוים
 תשובותיו מאד יקרות, וכלם הודו כי בכתר חכמה הן
 מעוזרות. שפתי חכם יודע דעת עליון תמופנה דבש
 ושמן זית, טהור וטהר כרם ה' צבאות מכל שמיר ושית.
 והוא מראה לדעת כי חכמי התלמוד היו כמלאכי רקיע,
 ראשם עליהם ככרמל השמימה הגיע. שמות הקדושים
 עמדו לו לברוא הגולם, להסיר העלילה מעם עולם.
 אסור השגת גבול ידוע.

בהוצאות אברהם פשעמיאר אווער לאדו, נאוואמיעסקא 26

פיעטרקוב

י בדפוס הנגיד מו"ה שלמה בעלכאבאווסקי נ"י.

שנת תרע"א לפ"ק

ХОХМАСЬ МАРАЛЪ

Соч. Б. Туршъ.

Типографія Ш. Белхатовскаго въ Петроковѣ

1911 г.

חכמת מהר"ל

די וואַנדערליכע השיבֿוה וואָס רעדן די הייליגע

מהר"ל מפראג זי"ע

חאָט געענטשפּערט דעם קאָרדינאַל יאָהן סאַלוועסטר, אויף
די גלחֿים האַרבע שאלות אויף די שווערע סאָמרים און
הלטור בבלי, אויף זיין תשובה ווענען

דעם גולם.

אין דעם ספר זעהט מען די גרויסע חכמה פֿון די הייליגע
תנאים, און די געטליכע אצרות וואָס זיי זאָגען ענטרעקט
אין די תורה, נביאים און כתובים.

נאָכדרוק שטרענג פֿערבאַטען.

כהוצאות אברהם פשעמיאראווער לאדו, נאוואמיעסקא 26

פיעטרקוב

ברפוס הנגיד סו"ה שלמה בעלכאטאווסקי נ"י

שנת תרע"א לפ"ק

פאררעדע

דאס איז בעוויסט אז ווי דער הייליגער מהר"ל האָט געזעהען אז
 די קריסטליכע ניוחים נעמען צו די פאלשכמע בלבוים וואָס די שונאי
 ישראל טראַכטען אויס אויף די אידישע אמונה און אויף דעם כלל
 ישראל, און זיי דערלאנגען דאָס דעם קפּוּר דודאַלף אלס פלוסט
 געווער אומצוברענגען. אומשולדיגע אידישע נפשות, האָט דער צדיק
 געשריבען צום נרעסמען קארדינאל יאהן סאלוועסטער פון פראַנץ און
 איהם געבעטען מיט היסקע טרערען אז ער וויל מיט איהם האַבען א
 ערנסטען וכוח איבער די אידישע אמונה און איסווייזען מיט ריזענדע
 טעקעס אז די אלע בלבוים האַבען אונטער זיך קען מינדעסטען פאָרען
 נישט, און זינען אידישע ברודער זענען ווירקליך ריין פון יעדען שמוץ.
 דער פריער איז געווען אזוי הייס געשריבען אז דער קארדינאל האָט איהם
 נישט געקאָם ענטוואַנען. און האָט איהם צוויי געשריבען, אז ער איז
 פערברייט צו האַבען מיט איהם אזא וכוח, און י. דער מהר"ל איז
 דערנאָנגען אז דער קארדינאל האָט בעשטעלט צו דעם וכוח דרייהנדערט
 גלחים, האָט ער איהם געשריבען אז זיין שוואַכער קערפער ערלויבט
 איהם נישט צו האַבען א וכוח מיט אזי פילעל מענשען, נאָר זיין עצה
 איז, אז דער וכוח זאל דויערען דרייסיג מען, יעדען טאָג זאלען זעהן
 נגחים געבען דעם קארדינאל זייערע שאלות אייפגעשריבען אויפ'ן פאפיער,
 און ער וועט אויף זיי געבען געשריבען השוכות. די עצה האָט דעם
 קארדינאל זעהר שטען געפאָלען, און האָט אויף דעם איינגעווייליגט, און
 מיר געבען דאָ איבער פילעל פון די איינסערטאָמען שאלות און תשובות
 וואָס זענען נאָך געבליבען אין די גרויסע מעזער בינלאַטעק, און זענען
 דורך פילע פראַכעקציע ערלייבט געוואָרען איבערצוגעגען פאַר די וועלט.

עוד איזה מליץ ע"ד בקורת הגאון יעבץ בקרמזת הזוהר

הן ראיתי כי טוב לחזכיר כאן מה שמוכא בספר צוד דבש אשר ראיתיו בעיר לעז, פולין, בבית המדרש של בית חכמת הגדול, ותוא ספר ישן בלוי מעט מזוקן וגם חשער איננו בשלמות וחסר שם בעל המחבר אבל ניכר שבעל מחברו הי' תלמיד הגאון יעבץ, כי נמצא שם איזה שו"ת קצרות מאת הגאון יעבץ, וספגנו חלשון גראת ברור שכתבם לתלמידו. וגם איזה מכתבים מהגאון יעבץ נמצא שם. ובמכתב התשיעי שכסוף הספר הנ"ל נמצא כתוב באמצע המכתב כזה הלשון:

„ומה שחתרעמת עלי בדברי תלמי שאני מסיל מסם בקדשים כזה שחפתי ספק בחיבור ספר הזוהר סי הוא מחברו האמיתי. תדע יקירי שחייתי מוכרח לזה, חלא אתה ידעת כחלחסי מלחמת מצות נגד משיח השקר צ"צ שר"י ותלמידיו ומשרתיו קשר של רשעים. ואותו חזווי נתן ישו"ז נביא השקר שלו

המגלה פנים בתורה שלא כהלכה הפיץ ביריעה מאסרים מקומעים מן ספר הזוהר להביא ראיות כוזבות מהם על משיחות רבו הממא ועי"ז תעו אחריו הרבה קהלות ישראל. לכן אמרתי כתוב עת לעשות וגו'. וכזה השפילתי מעט חשיבות ספר הזוהר. חכערה אשר ללהב יצאח תשקע האש בבתי ישראל הנבדלים מן המועים וחתועים. ותצא ותאכל את המושל המקשיב על דבר שקר ואת כל משרתיו הרשעים. וספר הזוהר ישאר קיים לנצח בקדושתו. ודברי חכרת שלי אל יעשו עליו רושם גדול אלא כמו ריקה בלב ים. עכ"ל.

דברים האלה אין צריכים פירושים וכיאוורים ודי כזה לסבין למתום פיות הרוצים לחחנק ותלח עצמם באילן הגדול.

דברי המחבר.

